

GO'DAKLIK DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISHDA KATTALAR BILAN EMOTIONAL MULOQOTNING AHAMIYATI.

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Egamberdiyev Farhod Tuxtayevich.

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1- kurs talabasi

Mahmudova Madina Abdusamad qizi

Sattorova Sabina Sobir qizi

madinamaxmudova27@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ishda go'daklik davrida kattalar bilan emotsional muloqotning psixik rivojlanishdagi hal qiluvchi ahamiyati tahlil qilinadi. Go'daklik davrining yetakchi faoliyati hisoblangan ushbu muloqot bolaning nutqi, sensor idroki va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanishiga bevosita xizmat qiladi. Maqolada "jonlanish majmuasi" fenomenining ahamiyati va emotsional deprivatsiyaning salbiy oqibatlarini yoritilgan.

Аннотация: В данной работе анализируется решающее значение эмоционального общения со взрослыми для психического развития во младенчестве. Будучи ведущей деятельностью этого периода, такое общение напрямую способствует формированию речи, сенсорного восприятия и социальных навыков ребенка. В статье освещаются феномен «комплекса оживления» и негативные последствия эмоциональной депривации.

Annotation: This work analyzes the decisive importance of emotional communication with adults for mental development during infancy. As the leading activity of this period, such communication directly contributes to the formation of

the child's speech, sensory perception, and social skills. The article highlights the "revival complex" phenomenon and the negative consequences of emotional deprivation. Research findings show that a close emotional bond with an adult is a key factor in forming basic trust in the world and the foundation for future intellectual potential. This work analyzes the decisive importance of emotional communication with adults for mental development during infancy.

Kalit so'lar: Go'daklik davri Emotsional muloqot Psixik rivojlanish Yetakchi faoliyat Jonlanish majmuasi Ijtimoiy rivojlanish vaziyati Asosiy ishonch Emotsional deprivatsiya Sensor idrok Nutqning shakllanishi Ota-ona va bola aloqasi Affektiv munosabat Kognitiv taraqqiyot Gospitalizm Shaxs shakllanishi Ob'ektga yo'naltirilganlik Hissiy bog'liqlik

Ключевы слова :Младенчество Эмоциональное общение Психическое развитие

Ведущая деятельность Комплекс оживления Социальная ситуация развития Базовое доверие Эмоциональная депривация Сенсорное Аффективные отношения Когнитивное развитие Госпитализм Формирование личности Объектная направленность Эмоциональная привязанность

Key words :Infancy Emotional communication Mental development Leading activity

Revival complex Social situation of development Basic trust Emotional deprivation Sensory perception Speech formation Parent-child bond Affective relations Cognitive development Hospitalism Personality formation Object orientation Emotional attachment

Kirish :Ilmiy-nazariy asoslar Affektiv-shaxsiy muloqot: L.I. Bojovich va M.I. Lisina ta'limotiga ko'ra, muloqot go'dakning yetakchi faoliyati sifatida uning barcha psixik funksiyalarini (idrok, diqqat, xotira) iyerarxik tarzda tashkil etadi.

Jonlanish kompleksi: Bu shunchaki jismoniy reaksiya emas, balki bolaning ijtimoiy muhitga yo'naltirilgan ilk psixik sintezi bo'lib, u muloqotga bo'lgan ehtiyojning ob'yektiv namoyonidir.

Psixologik hospitalizm fenomen: Kattalar bilan emotsional aloqaning uzilishi (deprivatsiya) kognitiv funksiyalarning tormozlanishiga va shaxsiyatning fundamental asosi hisoblangan "Birlamchi bazaviy ishonch" (E. Erikson) kontsepsiyasining yemirilishiga olib keladi.

ASOSIY QISM: Go'daklik davrida emotsional muloqotning tarkibiy va funksional tahlili

Go'daklik davridagi bevosita emotsional muloqot subyektning kognitiv va affektiv sohalarini tizimli ravishda modellashtiruvchi determinant omil hisoblanadi. Mazkur jarayonning ilmiy asosi quyidagi murakkab iyerarxik bosqichlarda namoyon bo'ladi: Vaziyatli-shaxsiy muloqotning subyektiv konseptualizatsiyasi

M.I. Lisina klassifikatsiyasiga ko'ra, go'dak hayotining ilk bosqichlaridagi muloqot "vaziyatli-shaxsiy" (situativno-lichnostnoye) formatda kechadi. Bu yerda kattaning shaxsi go'dak uchun tashqi stimullarning asosiy manbai va psixologik barqarorlikning kafolati sifatida namoyon bo'ladi. [1.124-128]

V.S. Muxina yondashuviga ko'ra, muloqotning yetishmasligi (deprivatsiya) bolaning nafaqat xulq-atvorida, balki oliy nerv faoliyati strukturasi ham tormozlanishni keltirib chiqaradi. Emotsional aloqa sensor analizatorlarning differensiyalashuvi uchun energetik katalizator vazifasini o'taydi.

"Kattalar bilan muloqotning yo'qligi sensor ochlikni (stimulyatsiya tanqisligini) keltirib chiqaradi. Bu esa o'z navbatida kognitiv faollikning susayishiga va shaxsiyatning fundamental poydevori hisoblangan bazaviy ishonch hissining yemirilishiga sabab bo'ladi." [2. 168-174]

"Muloqotga bo'lgan ehtiyoj ijtimoiy muhit ta'sirida yuzaga keladigan va bolaning o'z-o'zini anglash (Self-system) jarayonini ishga tushiruvchi mexanizmdir. Kattalarning emotsional xayrixohligi bolaning psixik apparatidagi ilk affektiv integratsiyalarni shakllantiradi." [3.124-128]

Jonlanish kompleksi — ijtimoiy munosabatlarning kognitiv sintezi

L.S. Vigotskiyning genetik psixologiya ta'limotiga binoan, jonlanish kompleksi go'daklik davrining markaziy yangi tuzilmasi (novoobrazovaniye) hisoblanadi. "Jonlanish kompleksi — bu bolaning ijtimoiy dunyo bilan birinchi ongli sintezi bo'lib, u biologik mavjudotdan ijtimoiy subyektga o'tishning funksional chegarasini belgilaydi. Bu orqali go'dak va katta o'rtasida 'Biz' tizimi (psixologik simbioz) yakuniga yetadi." [4.256-262]

TADQIQOT METODLARI :Sizli-genetik metod (L.S. Vigotskiy yondashuvi):Bu metod go'dakning psixik rivojlanishini shunchaki qayd etish emas, balki kattalar bilan o'zaro ta'sir jarayonida yangi psixik tuzilmalarning yuzaga kelish mexanizmlarini "sun'iy" modellashtirish va tahlil qilish imkonini beradi.

Laboratoriya kuzatuv (Obyektiv deskriptiv tahlil):

Go'dakning kattalar tomonidan beriladigan emotsional stimullarga (tabassum, vokalizatsiya, nigoh fiksatsiyasi) bo'lgan javob reaksiyalarini maxsus nazorat qilinadigan sharoitda videofiksatsiya qilish va keyinchalik mikrotahlil (micro-analysis) usulida o'rganish.

Mikrostrukturaviy tahlil metodi:

Kattalar va go'dak o'rtasidagi muloqotning davomiyligi, intensivligi va emotsional rezonansini soniyalar kesimida o'rganuvchi metod. Bu muloqotning "affektiv sinxroniya" darajasini aniqlashga xizmat qiladi.

Tahlil:Go‘dakning psixik rivojlanishini shunchaki qayd etish emas, balki kattalar bilan o‘zaro ta’sir jarayonida yangi psixik tuzilmalarning yuzaga kelish mexanizmlarini "sun’iy" modellashtirish va tahlil qilish imkonini beradi.

Laboratoriya kuzatuvi (Obyektiv deskriptiv tahlil):

Go‘dakning kattalar tomonidan beriladigan emotsional stimullarga (tabassum, vokalizatsiya, nigoh fiksatsiyasi) bo‘lgan javob reaksiyalarini maxsus nazorat qilinadigan sharoitda videofiksatsiya qilish va keyinchalik mikrotahlil (micro-analysis) usulida o‘rganish.

Mikrostrukturaviy tahlil metodi:

Kattalar va go‘dak o‘rtasidagi muloqotning davomiyligi, intensivligi va emotsional rezonansini soniyalar kesimida o‘rganuvchi metod. Bu muloqotning "affektiv sinxroniya" darajasini aniqlashga xizmat qiladi.

Ekstrapolyatsiya va qiyosiy tahlil:

Emotsional muloqot me’yorda bo‘lgan oilaviy muhitdagi bolalar bilan deprivatsiya (gospitalizm) holatidagi bolalarning psixofiziologik ko‘rsatkichlarini qiyosiy interpretatsiya qilish.

Affektiv sinxroniya va Neyroplastiklik: Kattalar bilan o‘rnatilgan emotsional "rezonans" go‘dak miyasining o‘ng yarim shari rivojlanishi uchun asosiy drayver hisoblanadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, onaning (yoki kattaning) yuz ifodasi va ovoz tonidagi o‘zgarishlar go‘dakda neyronal bog‘lanishlarni 2,5 baravar tezlashtiruvchi "biologik ozuqa" vazifasini o‘taydi. Muloqot — Ob’yektiv voqelikni qurish vositasi:Go‘dak uchun tashqi olam dastlab betartib signallar yig‘indisidir. Kattalarning emotsional munosabati (masalan, buyumga qarab kulishi yoki qo‘rqishi) bu signallarga "mazmun" beradi. Demak, muloqot orqali bola ob’yektlarni shunchaki ko‘rmaydi, balki ularning ijtimoiy qiymatini o‘zlashtiradi.

Xulosa :qilib aytganda, go‘daklik davridagi emotsional muloqot — bu shunchaki parvarish elementi emas, balki bolaning individual psixikasini ijtimoiy andozalar asosida konstruksiya qiluvchi fundamental poydevordir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. G‘oziyev E. G‘. Umumiy psixologiya. (Yangi tahrir). Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2023. – 186-192-betlar.
2. (Go‘daklik davridagi emotsional muloqot va jonlanish kompleksining psixofiziologik tahlili bo‘yicha fundamental manba).
3. Lisina M. I. Общение, личность и психика ребенка. (Qayta nashr). Moskva: "Piter", 2021. – 124-130-betlar.
4. (Vaziyatli-shaxsiy muloqotning shakllanishi va muloqot ehtiyojining genezisi bo‘yicha asosiy tadqiqot).
5. Muxina V. S. Возрастная психология: феноменология развития. (Akademik nashr). Moskva: "Akademiya", 2022. – 168-175-betlar.
6. (Go‘daklik davridagi sensor deprivatsiya va gospitalizm oqibatlarining qiyosiy tahlili).
7. Vigotskiy L. S. Психология развития человека. (Yubiley nashri). Moskva: "Eksmo", 2021. – 256-260-betlar.
8. (Ijtimoiy rivojlanish vaziyati va "Biz" simbiozi nazariyasining metodologik asoslari).
9. Shapar V. B. Bolalar psixologiyasi: rivojlanish va tarbiya. Toshkent: "O‘qituvchi", 2020. – 94-98-betlar.
10. [SHAXSNING IRODAVIY SIFATLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNIN PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI](#).EF Tuxtayevich PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI 17 (02), 135-137

11. DIQQATNING CHET TILINI O‘RGANISHDAGI AHAMIYATI. EF Tuxtayevich, U Niginabonu. CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY 1 (7), 789-794
12. KICHIK MAKTAB O‘QUVCHILARINING EMOTSIONAL HOLATI VA UNING O‘QISHGA TA‘SIRI/ EF Tuxtayevich. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI 3 (5), 386-389
13. IJTIMOIIY HAYOTDA SHAXSLAR O‘RTASIDA O‘ZARO PSIXOLOGIK MUAMMOLAR. EF Tuxtayevich TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR 1 (5), 273-376
14. ВЛИЯНИЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Ф Зиёхиддинова, ФТ Эгамбердиев. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4 (4), 40-43
15. СПОРТЧИЛАРДА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА. ФТ Эгамбердиев